

ԱՂԱՎՆԻ ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ

ԶԻՆ-ԵԳԻՊՏԱԿԱՆ ԱՌԵՎՏՐԱՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ԵՌՈՂ

Սինչ 1955 թ. Կահիրեն ասիական տարածաշրջանին կարևորություն էր տալիս իր արտաքին քաղաքականությունում, թեև Եգիպտոսն ամուր կապեր ուներ ասիական առանձին երկրների հետ՝ հատկապես Չինացման շարժման շրջանակներում¹։ Եգիպտոսի արաբական հանրապետության (ԵԱՀ) նախագահ Գամալ Աբդ ալ-Նասերն ու Չինաստանի ժողովրդական հանրապետության (ՉԺՀ) վարչապետ Ճոու Էնլայն առաջին անգամ հանդիպեցին 1955 թ. ապրիլին Բանդունգի աֆրո-ասիական Չինացման շարժման (NAM) հիմնադիր գազաթնաժողովի ժամանակ²։ 1955 թ. ՉԺՀ-ը դատապարտեց Բաղդադի պակտի կազմակերպությանն անդամագրված երկրներին՝ բարեկամություն դրսևորելով միավորումից հրաժարվող մերձավորարևելյան (ՄԱ) պետությունների՝ մասնավորապես Եգիպտոսի հանդեպ³։ ԱՄՆ-ի կողմից ՉԺՀ-ի շրջափակման և մեկուսացման քաղաքականության պայմաններում ՉԺՀ-ի աջակցությունը հակաիմպերիալիստական, հակազաղութային և ազգային ազատագրական շարժումներին լայնորեն ողջունվեց արաբական աշխարհում՝ հիմք դնելով փոխադարձ դիվանագիտական հարաբերությունների հաստատման գործընթացին⁴։ Եգիպտոսն արաբական և աֆրիկական երկրներից առաջինն էր, որ 1956 թ. մայիսի 30-ին դիվանագիտական հարաբերություններ հաստատեց ՉԺՀ-ի հետ⁵, իսկ 1956 թ. հուլիսին Սուեզի ջրանցքի ձգնաժամի ընթացքում

¹ Ibrahim Nafie, East of Egypt, Al-Ahram Weekly, Issue: 423, 1-7 April, 1999, <http://weekly.ahram.org.eg/1999/423/op1.htm>.

² Chris Zambelis, Down the River Nile: China Gains Influence in Egypt, China Brief, v. 5, Issue: 22, 1969, The Jamestown Foundation, 31.12.2005; People's Daily, 29.05.2001.

³ Guang Pan, China's Success in the Middle East, The Middle East Quarterly, v. IV, № 4, December, 1997, pp. 35-40.

⁴ Kuangyi Yao, Development of Sino-Arab Relations and the Evolution of China's Middle East Policy in the New Era, Journal of Middle Eastern and Islamic Studies (in Asia), v. 1, № 1, 2007, p. 4.

⁵ Китайская Народная Республика. Политическое и экономическое развитие в 1973

Հինաստանը ԽՍՀՄ-ից հետո երկրորդ պետությունն էր, որը հանդես եկավ Եգիպտոսի նկատմամբ Անգլիայի, Ֆրանսիայի և Իսրայելի ագրեսիան դատապարտող հայտարարությամբ և առաջարկեց իր աջակցությունը⁶։ Հինաստանը Եգիպտոսին սատարեց նաև արաբ-իսրայելական 1967 թ. Վեցօրյա պատերազմի ընթացքում⁷։

1950-ականների վերջերից ԶԺՀ-ի ղեկավարության մոտ նկատվեց ազգայնական և հակախորհրդային ուլտրաձախ միտումներ⁸, որը որոշ չափով ազդեց ԶԺՀ-ի և ՄԱ-ի երկրների, այդ թվում Եգիպտոսի հետ հարաբերությունների վրա⁹։ Հինաստանի Մշակութային հեղափոխության տարիներին (1966-1976 թթ.), ավելի կոնկրետ 1966-68 թթ., ԶԺՀ-ի և ՄԱ-ի երկրների միջև բարձր մակարդակի փոխայցեր տեղի չունեցան, և Պեկինը հետ կանչեց այդ երկրներից իր դեսպաններին, բացառությամբ Եգիպտոսից¹⁰։

1970-ականների սկզբին Հինաստանի արտաքին քաղաքականության ուղեգիծ դարձավ երկու գերտերությունների՝ ԽՍՀՄ-ի և ԱՄՆ-ի, գերիշխանության դեմ պայքարը։ Մինչդեռ 1972 թ. Պեկինի և Վաշինգտոնի միջև ուղղակի կապերի հաստատումից հետո ԱՄՆ-ի հետ մերժեցումը դիտվեց իբրև անհրաժեշտ փոխզիջում և Պեկինի արտաքին քաղաքականության հիմնանպատակ՝ «առավել վտանգավոր կայսերապետության՝ սոցիալ-իմպերիալիզմի» դեմ պայքարի նպատակով¹¹։ Պեկինի արտաքին քաղաքականության տիրապետող հայեցակարգ դարձավ ԽՍՀՄ-ի դեմ «միասնական ձակափոխ ստեղծման ռազմավարությունը», առավել մեծ կարևորություն

году, Москва, 1975, с. 289.

⁶ Li Jie, Reflections on New China's Diplomacy in the Past 60 Years, China International Studies, CIIIS, Beijing, September-October 2009, p. 12; Yang Fuchang, China-Arab Relations in the 60 Years' Evolution, Journal of Middle Eastern and Islamic Studies (in Asia), v. IV, № 1, 2010, p. 4. ԶԺՀ-ի կառավարությունը որոշեց ԵԱՀՀ-ին 20 մլն շվեյցարական ֆրանկի անհատույց օգնություն տրամադրել։

⁷ David H. Shinn, China's Approach to East, North and the Horn of Africa, Elliott School of International Affairs, The George Washington University, 21.07.2005, p. 13.

⁸ Michael G. Roskin, Nicholas O. Berry, The New World of International Relations, New Jersey, 2002, p. 90; Политика США в Азии. Американо-китайские отношения, Москва, 1977, с. 223.

⁹ Wang Jinglie, Review and Thoughts over the Relationship between China and the Middle East, Journal of Middle Eastern and Islamic Studies (in Asia), v. IV, № 1, 2007, p. 20.

¹⁰ Тео Зоммер, "Китайская карта": 900-миллионный народ на пути к 2000 году, Москва, 1980, с. 264; Wang Jinglie, Review and Thoughts over the Relationship..., p. 20.

¹¹ Политика США в Азии, Американо-китайские отношения..., с. 224-226.

տրվեց կապիտալիստական երկրների, հատկապես ԱՄՆ-ի հետ հարաբերությունների բարելավմանը՝ իբրև ռեալ սոցիալիզմի դեմ պայքարի գործընկերոջ¹²։ Չինացի առաջնորդները միաժամանակ զարգացրին «Երրորդ աշխարհի» տեսությունը, և արաբական երկրներին դիտելով իբրև ՄԱ-ում ԽՍՀՄ-ի ծավալապաշտությունը կասեցնող լծակ, ՉԺՀ-ն համակողմանի հարաբերություններ սկսեց զարգացնել արաբական բոլոր երկրների հետ¹³։ Պեկինը սատարեց ԵԱՀ-ի և Իսրայելի միջև Քեմփ Դևիդի անջատ պայմանագրի կնքման գործընթացը՝ միաժամանակ խուսափարելով ԵԱՀ-ի և «Ամրության և դիմակայության ճակատի» մեջ մտնող երկրների միջև՝ իր դիրքորոշումը բացատրելով նոր զինված հակամարտությունների կանխարգելման ծգտումով¹⁴։ ՉԺՀ-ը սատարում էր պաղեստինախրայելական հակամարտության կարգավորման գործընթացից ԽՍՀՄ-ին բացառելու ուղղությամբ Սադաթի որդեգրած քաղաքականությունը¹⁵։

1978 և 1985 թթ. տնտեսության զարգացմանն ուղղված չինական բարեփոխումների ու բաց ռազմավարության որդեգրմամբ Պեկինը հրաժարվեց ՉԺՀ-ի և տարբեր սոցիալական համակարգ և գաղափարախոսություն ունեցող պետությունների միջև «տարանջատման» սկզբունքից։ Չինաստանը որդեգրեց արաբական բոլոր երկրների հետ քաղաքական, տնտեսական և մշակութային հարաբերությունների հաստատման քաղաքականություն։ Դեռ ավելին, «Սառը պատերազմի» ավարտից հետո Պեկինի և ՄԱ-ի երկրների միջև հարաբերությունները մտան զարգացման նոր փուլ¹⁶, որն առավելապես պայմանավորվեց ՉԺՀ-ի ներքին իզոլության աճով և

¹² Кауфман Б., К вопросу о внешнеполитической стратегии и тактике КНР. Гегемонистская политика Китая-угроза народам Азии, Африки и Латинской Америки, Москва, 1981, с. 54.

¹³ 1970-ականներին Եգիպտոսը Չինաստանից ստացել է 106 մլն ԱՄՆ դոլլարի օգնություն։ Այս մասին տե՛ս Скородумов А., Экономические отношения КНР со странами Азии, Африки и Латинской Америки, Гегемонистская политика Китая-угроза народам Азии, Африки и Латинской Америки, Москва, 1981, с. 158.

¹⁴ ТАСС. БПИ, № 236, 5.12.1979, с. 42.

¹⁵ Щербухина И., Отношения Египта и Китая после октябрьской войны 1973г., Специальный Бюллетень, 4 (201), Москва, 1978, с. 93-96.

¹⁶ Massoud Daher, China and the Middle East: Establishing a New Partnership, Journal of Middle Eastern and Islamic Studies (In Asia) v. 3, № 1, 2009, p. 19.

միջազգային թատերաբեմում վերջինիս զբաղեցրած բարձր դիրքով ու կարգավիճակով¹⁷:

20-21-րդ դարերի սահմանագծին եզիպտոսի արտաքին քաղաքականության ակտիվ վեկտորներից մեկը դարձավ Արևելյան Ասիայի առաջատար երկրների, մասնավորապես ասիական մայրցամաքի խոշորագույն տերություն ՉժՀ-ի հետ համագործակցությունը, որը մեծապես կապված էր ասիական տարածաշրջանի երկրների տնտեսական աճի տեմպերով և այդ երկրների հետ առևտրատնտեսական և քաղաքական սերտ կապերի հաստատման հարցում ԵԱՀ-ի շահագրգռվածությամբ¹⁸: Ընդամենը մեկ տասնամյակում Պեկինը վերածվեց ԵԱՀ-ի տնտեսության զարգացման օժանդակող այլընտրանքային աղբյուրի, մի դեր, որն ավանդապես կատարել են ԱՄՆ-ը, Եվրոպան և արևմտավար այնպիսի ինստիտուտներ, ինչպիսիք են Համաշխարհային Բանկն (ՀԲ) ու Արժույթի Միջազգային Հիմնադրամը (ԱՄՀ)¹⁹: Սա բացատրվում էր նաև վերջին տարիներին վերոնշյալ միջազգային կառույցներում, ինչպես նաև Առևտրի Համաշխարհային կազմակերպությունում (ԱՀԿ) ՉժՀ-ի կշռի և դերի աճով²⁰: Հարկ է նշել, որ Եզիպտոսն աջակցեց ԱՀԿ-ին անդամագրվելու ուղղությամբ Չինաստանի ջանքերը²¹: Երկու երկրները սկսեցին համակարգել իրենց դիրքորոշումները միջազգային կազմակերպություններում ու առևտրատնտեսական գործերում և համատեղ ջանքերով պաշտպանում են զարգացող երկրների շահերը տնտեսական գլոբալիզացիայի և առևտրի ազատականացման գործընթացներում²²:

¹⁷ Xuewen Qian & Huanmin Li, Maintaining Cooperation within Competition: The Inevitable Path of China's Energy Cooperation in the Middle East, The Journal of Middle Eastern and Islamic Studies (in Asia), v. 3, № 1, 2009, p. 52.

¹⁸ Արևելյան Ասիայի երկրները, մասնավորապես ՉժՀ-ը վերջին երկու տասնամյակին ցուցաբերում են ոչ պակաս, քան 8-10% տնտեսական աճ: Այս մասին տե՛ս Хантунггом С., Столкновение цивилизаций, Москва, 2003, с. 151-152; Massoud Daher, China and the Middle East..., p. 19.

¹⁹ Chris Zambelis, Public Diplomacy in Sino-Egyptian Relations, China Brief, v. 7, Issue: 7, The Jamestown Foundation, 18.05.2007.

²⁰ Weijian Li, The Transformation of the International System and China's Positive Diplomacy in the Middle East, Journal of Middle Eastern and Islamic Studies (in Asia), v. 3, № 1, 2009, p. 29.

²¹ Egypt Signs Cooperation Agreements with China, Arabic News, 4.23.2002.

<http://www.arabicnews.com/ansub/Daily/Day/020423/2002042331.html>.

²² Кутап и Егунет подписали Основные положения по выполнению углубления

Եգիպտական վերլուծաբանների համաձայն՝ ԶԺՀ-ի տնտեսական բարեփոխումների հարուստ փորձը եգիպտացիների և արաբական ողջ աշխարհի կողմից ընդօրինակման կարիք ունի²³, նամանավանդ որ Չինաստանը պատմական և սոցիալական ավանդույթներով շատ ավելի մոտ է համարվում ՄԱՀ-ին²⁴։ Պատահական չէ, որ եգիպտացիական հարաբերությունները հատուկ տեղ են զբաղեցնում չին-արաբական երկխոսության, մասնավորապես 2004 թ. հունվարին հիմնադրված Չին-արաբական համագործակցության համաժողովի շրջանակներում²⁵։ Եգիպտոսը ծգտում է Պեկինի առևտրային ռազմավարության անջակտելի մաս կազմել²⁶ և վերջինիս հետ «հատուկ» առևտրատնտեսական հարաբերություններ հաստատել, որոնք, բացի ներկրումից ու արտահանումից, կընդգրկեն ներդրումների ու համագործակցության այլ ոլորտներ²⁷։

Մինչ 2005-2006 թթ., Եգիպտոսի գլխավոր առևտրային գործընկերը ԵՄ-ն էր, երկրորդ և երրորդ գործընկերները՝ համապատասխանաբար ԱՄՆ-ն ու Միջին Արևելքի երկրները։ Եգիպտոսի և Չինաստանի միջև առևտրի դինամիկ զարգացման շնորհիվ ԶԺՀ-ը 2006 թ. դարձավ ԵԱՀ-ի առևտրային երրորդ գործընկերը²⁸։ Եգիպտական բարձրաստիճան պաշտոնյաների և վերլուծաբանների կանխատեսումների համաձայն, 2010-12 թթ. ԶԺՀ-ը կփոխարինի ԱՄՆ-ին Եգիպտոսի առևտրային

стратегического сотрудничества, Жэнминь Жибао онлайн, 19.06.2006.

<http://russian.people.com.cn/31520/4497823.html>.

²³ Al-Ahram Weekly, Issue: 819, 9-15 November 2006.

²⁴ Jon B. Alterman and John W. Garver, The Vital Triangle. China, The United States, and The Middle East, Center for Strategic and International Studies, Washington, 2008, p. 82; Jon B. Alterman, China's Soft Power in the Middle East. Chinese Soft Power and its Implications for the United States, Center for Strategic and International Studies, Washington, March 2009, p. 72.

²⁵ Liu Huaqiu, Brilliant Achievements and Great Innovation. China's Diplomatic Work in the 30 Years of Reform and Opening Up, China International Studies, Beijing, Winter 2008, p. 10.

²⁶ Министр торговли Египта: страна стремится к созданию особых торговых отношений с Китаем, Жэнминь Жибао онлайн, 05.09.2006.

<http://russian.people.com.cn/31520/4779077.html>.

²⁷ "Китайский бум" охватил Египет, Жэнминь Жибао онлайн, 17.10.2006.

<http://russian.people.com.cn/31520/4925542.html>.

²⁸ Министр Египта о мировом значении развития Китая, Жэнминь Жибао онлайн, 12.10.2006. <http://russian.people.com.cn/31520/4908009.html>; Egypt. African Economic Outlook, AfDB/OECD 2007, 2007, p. 243.

<http://www.oecd.org/dataoecd/26/6/38562553.pdf>.

առաջին գործընկերոջ կարգավիճակում, երկու երկրների միջև ապրանքաշրջանառության ծավալը կկազմի 5 մլրդ ԱՄՆ դոլլար²⁹, իսկ Եգիպտոս կատարվող չինական ներդրումները կհասնեն 2 մլրդ ԱՄՆ դոլլարի³⁰: Նման կանխատեսման հանդիպում ենք նաև Ջարգացման աֆրիկյան բանկի և Միջազգային տնտեսական համագործակցության կազմակերպության՝ Աֆրիկայի տնտեսության զարգացման հեռանկարների վերաբերյալ 2007 թ. հրապարակած զեկույցում³¹:

ՉժՀ-ն արդեն ուժեղ մրցակցության մեջ է ամերիկյան և արևմտաեվրոպական սպառողական ապրանքներ և արտադրության միջոցներ առաքող ընկերությունների հետ: Պեկինը մտադիր է ավելացնել Սուեզի ջրանցքով դեպի Եվրոպա իրականացվող արտահանման և վերաարտահանման ծավալները՝ կրճատելով տարանցիկ ծախսերը: Այդ ուղղությամբ թույլտվություն ձեռք բերելու նպատակով ՉժՀ-ը վերջերս բանակցությունների մեջ էր Իտալիայի և Եգիպտոսի հետ³²: Փաստորեն, չին-եգիպտական ռազմավարական համագործակցությունը չի սահմանափակվում երկկողմ շրջանակներով, այլ ծառայում է ԵՄ և Աֆրիկայի երկրների հետ կապերի ակտիվացմանը՝ շնորհիվ ԵԱՀ-ի աշխարհագրական դիրքի առավելության օգտագործման³³ և Եվրոպայի, Աֆրիկայի ու ԱՄՆ-ի հետ Կահիրեի ստորագրած մի շարք առևտրային պայմանագրերի³⁴:

²⁹ В ближайшие 10 лет Китаю станет крупнейшим торговым партнером Египта, Жэнминь Жубао онлайн, 15.05.2007. <http://russian.people.com.cn/31518/5733127.html>; Egunet надеется, что к 2010 году Китаю станет его крупнейшим торговым партнером, Жэнминь Жубао онлайн, 07.09.2006.

<http://russian.people.com.cn/31521/4789237.html>. 2005 թ. երկու երկրների միջև ապրանքաշրջանառության ծավալը հասել է 2.3 մլրդ ԱՄՆ դոլլար՝ 30%-ով ավելի 2004 թ. համեմատությամբ, 2006 թ.՝ 3,19 մլրդ ԱՄՆ դոլլար՝ 48,8%-ով ավելի 2005 թ. համեմատությամբ:

³⁰ Xinhua News Agency, Cairo, 31.10.2006.

³¹ Egypt. African Economic Outlook, AfDB/OECD 2007, p. 243.

³² Jon B. Alterman and John W. Garver, The Vital Triangle. China..., p. 75.

³³ Египетские СМИ уделяли пристальное внимание визиту китайского премьера, Жэнминь Жубао онлайн, 19.06.2006. <http://russian.people.com.cn/31520/4500356.html>.

³⁴ Министр Египта о мировом значении развития Кумая, Жэнминь Жубао онлайн, 12.10.2006. <http://russian.people.com.cn/31520/4908009.html>. Եվրոպական, արաբական և աֆրիկյան երկրներին գրավելու նպատակով 2003 թ. Կահիրեում բացվեց արտերկրում ՉժՀ-ի կազմակերպված բարձր տեխնոլոգիաների առևտրային խոշորագույն ցուցահանդեսը:

Նշենք, որ եգիպտաչինական հարաբերությունները հատուկ տեղ են զբաղեցնում չին-աֆրիկյան երկխոսության շրջանակներում: Չինաստանի և Աֆրիկայի երկրների միջև կենսական կարևորություն ունեցող քաղաքական, տնտեսական, գիտամշակութային, տեխնոլոգիական, հատկապես էներգետիկ ոլորտներում հաստատված սերտ համագործակցությունը նպաստում է ՉժՀ-ի համար ռազմավարական նշանակությամբ տարածաշրջանում Պեկինի ներկայության ու ազդեցության ընդլայնմանը³⁵: ԵԱՀ-ը փորձում է այդ գործընթացից ամրապնդել ազուտ քաղել³⁶:

Հարկ է նշել, որ տնտեսական օգնության, ներդրումների և քաղաքական աջակցության ձևով «soft power»-ի իրականացումը Պեկինի «մեծ մերձավորարեյյան քաղաքականության» անկյունաքարն է³⁷: Ուստի պատահական չէ, որ երկու երկրների միջև հավասարակշռված հարաբերությունների զարգացման հիմնական նախապայմանը առևտրատնտեսական և ներդրումային համագործակցությունն է³⁸: Փաստենք, որ երկկողմ ներդրումների անվտանգության ապահովման նպատակով 1994 թ. Եգիպտոսի և Կահիրեի միջև պայմանագիր է ստորագրվել ներդրումների փոխադարձ խրախուսման և պաշտպանության վերաբերյալ՝ փոխադարձ կապիտալ ներդրումներում խտրականության բացառման հիմքերի վրա³⁹: Երկու երկրների միջև առևտրային փոխանակությունը կանոնակարգվում է Կահիրեում 1995 թ. մարտի 25-ին ստորագրված առևտրային փոխանակության և տնտեսական համագործակցության վերաբերյալ ստորագրված պայմանագրով, որի համաձայն ստեղծվել է

³⁵ Lei Wu & Youyong Wang, Comparative Analysis of China's Energy Activities in the Middle East and Africa, Journal of Middle Eastern and Islamic Studies (in Asia), v. 3, № 1, 2009, p. 51.

³⁶ Мамед-заде П., Основные направления египетско-китайского сотрудничества в начале XXI века, Ближний Восток и Современность, Сборник статей, Москва, 2007, с. 82.

³⁷ Chris Zambelis and Brandon Gentry, China Through Arab Eyes: American Influence in the Middle East, Chris Zambelis and Brandon Gentry, 2008, p. 67.
<http://www.carlisle.army.mil/usawc/Parameters/08spring/zambelis.pdf>.

³⁸ КНР и Египет опубликовали совместное коммюнике по случаю 50-й годовщины установления дипломатических отношений между двумя странами, Жэнминь Жибао онлайн, 08.11.2006.

<http://russian.people.com.cn/31521/5011190.html>.

³⁹ Египет надеется на привлечение инвестиций из Китая, Жэнминь Жибао онлайн, 25.04.2007. <http://russian.people.com.cn/31520/5661068.html>.

նաև առևտրային փոխանակության և տնտեսական համագործակցության խնդիրներով զբաղվող համատեղ հանձնաժողով: Իսկ 1999 թ. ապրիլին «ԵԱՀ-ի և ՉԺՀ-ի միջև ռազմավարական համագործակցության հաստատման վերաբերյալ համատեղ հուշագրի» ստորագրումը լրացուցիչ խթան է ծառայում երկու երկրների գործարար շրջանակների միջև մի շարք նոր պայմանագրերի կնքման գործում⁴⁰:

Գործնականում չին-եգիպտական առևտրի արագ զարգացմանը նպաստեց համաշխարհային շուկաներում չինական ապրանքների մրցունակության աճը: Բարձրորակ և համեմատաբար էժանագին չինական ապրանքները բարձր ժողովրդականություն են վայելում նաև եգիպտացի սպառողների շրջանում, ուստի եգիպտոսը մտադիր է ավելացնել ՉԺՀ-ից ներկրման ծավալները⁴¹: Միևնույն ժամանակ եգիպտոսի համար չափազանց կարևոր է չինական ընդարձակ շուկաներում եգիպտական ապրանքների արտահանման ծավալների աճի խնդիրն ու ՉԺՀ-ի հետ առևտրի բացասական սալդոյի կրճատումը (1/10 հարաբերակցությամբ՝ հոգուտ ՉԺՀ-ի)⁴²: Առևտրային հակակշռի վերացման նպատակով Պեկինը եգիպտական ձեռներեցներին առաջարկում է հայրենական արտադրանքը ներկայացնել Աֆրիկյան ապրանքների ցուցահանդեսում, Չինաստանի ներմուծման և արտահանման (Կանտոնի) և Չինաստանի ներդրումային և առևտրային միջազգային տոնավաճառներում⁴³: Պեկինն անգամ չինացի առևտրականներին եգիպտական ապրանքների գնման նպատակով դրամաշնորհներ է տրամադրել⁴⁴: Համատեղ ջանքերի շնորհիվ 2008 թ. ԵԱՀ-ի արտահանումը ՉԺՀ աճել է 78.6%-ով, և ՉԺՀ-ը

⁴⁰ Egyptian-Chinese Relations, Egypt State Information Service, 2006.

<http://www2.sis.gov.eg/En/Politics/Foreign/EAsia/chinara/040314100000000001.htm>.

⁴¹ Кума́нскіи бум" охватил Егунет, Жэньминь Жибао онлайн, 17.10.2006.

<http://russian.people.com.cn/31520/4925542.html>. 2006 թ. եգիպտական շուկայում բուժ առաջացրեց չինական արտադրության «Ցիժույ», «Խաֆէյ», «Ցզիլի» և «Խուաչէն» ավտոմեքենաների մեծաքանակ հոսքը:

⁴² Современная внешняя политика Егунта: приоритеты и особенности.

Пространство и время в мировоу политике и международных отношениях, т. 6, Москва, 2007, с. 139.

⁴³ China-Egypt 10-Year Strategic Cooperation, Mutual Benefit and Win-Win Cooperation, Ministry of Foreign Affairs, PRC, 2009.06.08.

<http://www.focac.org/eng/jlydh/sjzs/t619121.htm>.

⁴⁴ David H. Shinn, China's Approach to East..., p. 14.

վեր է ածվել Եգիպտոսի արագ աճող արտահանման շուկաներից մեկի⁴⁵:

Եգիպտոսը Չինաստան հիմնականում արտահանում է նավթ, մարմար, գրանիտ, բամբակ, արդյունաբերական գորգեր, խեցեգործական և սանիտարական իրեր, քաթան, բյուրեղապակի, ապակի և այլն: ԶժՀ-ը ԵԱՀ հիմնականում արտահանում է բակլա, քիմիական նյութեր, էլեկտրական տեխնիկա և դրանց բաղադրիչներ, մանկական խաղալիքներ, սպորտային կոշիկներ, կտորեղեն, հագուստ և այլն⁴⁶:

2002 թ. հունվարին Եգիպտոսի նախագահի ԶժՀ կատարած այցի ընթացքում կողմերի միջև ստորագրվեցին մի շարք պայմանագրեր տնտեսության, նավթի, տուրիզմի, միջուկային էներգիայի, կրթության, գիտության և տեխնոլոգիաների ոլորտներում համագործակցության վերաբերյալ: Երկու երկրների նախագահները ներկա գտնվեցին գործարար համաժողովի բացման և Եգիպտահիմական գործարար խորհրդի ստեղծման արարողությանը⁴⁷: 2002 թ. ապրիլին երկու երկրների միջև պայմանագրեր ստորագրվեցին տնտեսական և տեխնոլոգիական համագործակցության շուրջ, փոխընթերցման հուշագիր ստորագրվեց գյուղատնտեսության՝ մասնավորապես ցեղային անասնապահության ոլորտում համագործակցության շուրջ⁴⁸:

2004 թ. հունվարին ԶժՀ նախագահ Հու Չին-տայի Եգիպտոս կատարած այցի ընթացքում կողմերի միջև ստորագրվեց փոխընթերցման հուշագիր՝ տեղեկատվական ոլորտում համագործակցության և Եգիպտոսին չինական արտադրության տեխնոլոգիաներ, Սուեզի ջրանցքի հյուսիս-արևմտյան տնտեսական գոտին շահագործելու նպատակով ցածր տոկոսադրույքով փոխառություն տրամադրելու վերաբերյալ⁴⁹: Նշենք, որ ԶժՀ-ի նախագահին ուղեկցում էր Չինաստանի Տյանցզին քաղաքի

⁴⁵ China-Egypt 10-Year Strategic Cooperation, Mutual Benefit and Win-Win Cooperation, Ministry of Foreign Affairs, PRC, 2009.06.08.

<http://www.focac.org/eng/jlydh/sjzs/t619121.htm>.

⁴⁶ Egyptian-Chinese Relations, Egypt State Information Service, 2006.

<http://www2.sis.gov.eg/En/Politics/Foreign/EAsia/chinara/040314100000000001.htm>.

⁴⁷ China Hails Egypt's Role in the Peace Process, Arabic News, 1.21.2002.

<http://www.arabicnews.com/ansub/Daily/Day/020121/2002012145.html>.

⁴⁸ Egypt Signs Three Cooperation Agreements with China, Arabic News, 4.23.2002.

<http://www.arabicnews.com/ansub/Daily/Day/020423/2002042331.html>.

⁴⁹ David H. Shinn, China's Approach to East..., p. 14.

առևտրային պատվիրակությունը: Տյանցզինը Եգիպտոսում հիմնադրել էր 14 ձեռնարկություն և այցի ընթացքում ցանկություն էր հայտնում եգիպտական կողմի հետ շարունակել Սուեզի տնտեսական գոտու 3-րդ բլոկի շահագործման աշխատանքները⁵⁰: Նշենք, որ Տյանցզինի Տնտեսական զարգացման գոտու ներդրումային ընկերությունը (TEDA) մասնակցել էր Սուեզի Տնտեսական և Առևտրային համագործակցության գոտու կառուցման և զարգացման աշխատանքներին⁵¹:

1990-ականների վերջերին Եգիպտոսում հայտնաբերված բնական գազի խոշոր պաշարները վերջինիս թույլ տվեցին մտնել տվյալ տեսակի ածխաջրածնային հումքի արդյունահանման առաջատարների խումբը ոչ միայն ՄԱ-ի տարածաշրջանում, այլ ողջ աշխարհում⁵²: ԶժՀ-ն որպես 1993 թվից վառելիք ներկրող երկիր, ԵԱՀ-ի հետ սկսեց համագործակցել նաև գազի և ծանր նավթի ոլորտներում՝ հին նավթահորերում օգտագործվող տեխնոլոգիաների արդյունավետությունը բարձրացնելու և նավթաքիմիական արդյունաբերության համար սարքավորումներ պատրաստելու նպատակով⁵³: 2004 թ. հունվարին ԵԱՀ-ում երկու երկրների նախագահները համաձայնության եկան ԵԱՀ-ում և ՄԱ-ի ու Աֆրիկայի այլ երկրներում նավթահորերի փորման և ծառայությունների մատուցման նպատակով համատեղ ձեռնարկություններ հիմնելու շուրջ, որի վերաբերյալ պայմանագիր ստորագրվեց նույն թվականի օգոստոսի վերջին: Եգիպտական կողմը հույս հայտնեց, որ

⁵⁰ <http://eg.china-embassy.org/eng/zaigx/t150975.htm>. Տյանցզինը (ԶժՀ-ի կենտրոնական ենթակայությամբ 4 քաղաքներից մեկը) Եգիպտոսի Սուեզի տնտեսական և առևտրային համագործակցության գոտում (այն զբաղեցնում է 7 քառ. կմ տարածք) 2 մլրդ չինական յուանի ներդրում է կատարել: Այս մասին տե՛ս <http://www.eg-teda.com/portal/introduction>.

⁵¹ China-Egypt 10-Year Strategic Cooperation, Mutual Benefit and Win-Win Cooperation, Ministry of Foreign Affairs, PRC, 2009.06.08.

<http://www.focac.org/eng/jlydh/sjzs/t619121.htm>.

⁵² Мамед-заде П., Египет и перспективы развития межаарабского газопровода, Ближний Восток и современность, вып. 20, Москва, 2003, с. 157. 2000 թ.

դեկտեմբերին Եգիպտոսի, Սիրիայի և Լիբանանի միջև պայմանագիր ստորագրվեց միջարաբական գազամուղի կառուցման վերաբերյալ, որին 2001 թ. փետրվարին միացավ Հորդանանը: ՄԱ-ում ձևավորվեց գազամուղային նոր ցանց, որում Եգիպտոսն առանցքային դեր է խաղում:

⁵³ David H. Shinn, China's Approach to East..., p. 14.

Հինաստանը կավելացնի Եգիպտոսի նավթագազային ոլորտում իրականացվող ներդրումները⁵⁴:

2006 թ. հունիսին Հինաստանի վարչապետ Վեն Չիաբաոյի Եգիպտոս կատարած այցի ընթացքում ստորագրվեց «Հինաստանի և Եգիպտոսի միջև խորացված ռազմավարական համագործակցության իրականացման ծրագիր»: Այն ընդգրկում էր առևտրա-տնտեսական համագործակցության երկկողմ պայմանագրի փաթեթ, նավթագազային սեկտորներում և հեռահաղորդակցության ոլորտում համագործակցության վերաբերյալ համաձայնագիր, տեխնիկական տնտեսական համագործակցության վերաբերյալ միջկառավարական համաձայնագիր⁵⁵:

2006 թ. սեպտեմբերին Պեկինում կողմերի միջև ստորագրվեցին էներգետիկ և գիտատեխնիկական ոլորտների համագործակցության վերաբերյալ շուրջ 2 մլրդ ԱՄՆ դոլլարի պայմանագրեր⁵⁶: 2006 թ. նոյեմբերի 6-ին Պեկինում ԶժՀ-ի Կոմերցիայի նախարարության և ԵԱՀ-ի Առևտրի և արդյունաբերության նախարարության միջև «Հինաստանի՝ իբրև լիակատար շուկայական տնտեսությամբ երկրի կարգավիճակի ճանաչման վերաբերյալ հուշագիր» և նշյալ նախարարությունների միջև ստորագրվեց երկկողմ առևտրատնտեսական համագործակցության ամրապնդման վերաբերյալ հուշագիր⁵⁷: 2006 թ. երկրորդ կեսին Եգիպտոսի առևտրի նախարարությունը ԶժՀ-ի հետ առևտրատնտեսական հարաբերությունների ամրապնդման նպատակով հատուկ խումբ ստեղծեց: Որոշվեց ԵԱՀ-ից ԶժՀ արտահանման աճը խթանելու նպատակով համատեղ նոր ծրագրեր մշակել բամբակի, մարմարի, շինանյութի և նավթաքիմիական ոլորտում⁵⁸: Նշենք, որ 2009 թ.

⁵⁴ Волович А., Китай на энергетическом рынке Ближнего Востока, Институт Ближнего Востока, <http://www.imes.ru/rus/stat/2004/22-09-04.htm>.

⁵⁵ Xinhua News Agency, Cairo, 18.06.2006; Президент Египта встретился с премьером Госсовета КНР, Жэнминь Жибао онлайн, 19.06.2006. <http://russian.people.com.cn/31520/4498000.html>.

⁵⁶ Egunet надеется, что к 2010 году Китай станет его крупнейшим торговым партнером, Жэнминь Жибао онлайн, 07.09.2006.

⁵⁷ The Egyptian Gazette, 07.11.2006; Egunet признал за Китаем статус страны с полной рыночной экономикой, Жэнминь Жибао онлайн, 06.11.2006. <http://russian.people.com.cn/31521/5004506.html>.

⁵⁸ Министр Египта о мировом значении развития Китая, Жэнминь Жибао онлайн, 12.10.2006.

նոյեմբերի 6-7-ը Հոսնի Մուբարաքի՝ ՉԺՀ կատարած պաշտոնական այցի շրջանակներում ևս հատուկ տեղ էր զբաղեցնում «տնտեսական օրակարգը»⁵⁹:

Չինաստանը ներդրումներ է կատարում եգիպտոսի հեռահաղորդակցության, շինարարության, գյուղատնտեսության, ծառայությունների և զբոսաշրջության ոլորտներում⁶⁰: Պեկինը խրախուսում է եգիպտոս քիմիական, տեքստիլ, էլեկտրոնային, տեղեկատվական-տեխնիկական և թեթև արդյունաբերության, նավթային և շինանյութի ոլորտներում իրականացվող ներդրումները⁶¹: Հարկ է նշել, որ ԵԱՀ-ում աշխատուժի ու էներգակիրների համեմատաբար ցածր ինքնարժեքը չինական ընկերությունների կողմից կատարվող կապիտալ ներդրումների համար բարենպաստ հող է հանդիսանում⁶²:

2005 թ. տվյալներով եգիպտական և չինական ընկերություններն առավել քան 85 համատեղ ձեռնարկություն են հիմնել, որտեղ չինական ներդրումները կազմել են 56 մլն ԱՄՆ դոլլար⁶³: 2006 թ. դրությամբ 220 մլրդ ԱՄՆ դոլլարի ներդրմամբ Չինաստանը 186 նախագիծ է իրականացրել ԵԱՀ-ում⁶⁴: 2006 թ. չինական ձեռնարկությունները 300 մլն ԱՄՆ դոլլարի ներդրում են իրականացրել եգիպտական նավթի և կապի ոլորտներում՝ եգիպտոսին տրամադրելով ոչ միայն համապատասխան միջոցներ ու տեխնոլոգիաներ, այլև ստեղծելով 6000 աշխատատեղ⁶⁵: 2009 թ. չինական 600 ձեռնարկություն ԵԱՀ-ում գործվածքի, հագուստի, նավթային ծառայությունների, հեռահաղորդակցության, սննդի մշակման, մեքենաշինության ոլորտում 500 մլն ԱՄՆ դոլլարի ներդրումներ են կատարել: Կառուցվել է 58 գործարան, ստեղծվել՝

⁵⁹ "Xinhua News Agency", Cairo, 31.10.2006.

⁶⁰ Египет надеется на привлечение инвестиций из Китая, Жэнминь Жубао онлайн, 25.04.2007. <http://russian.people.com.cn/31520/5661068.html>.

⁶¹ Мамед-заде П., Основные направления египетско-китайского сотрудничества..., с. 81.

⁶² Министр Египта о мировом значении развития Китая, Жэнминь Жубао онлайн, 12.10.2006.

⁶³ David H. Shinn, China's Approach to East..., p. 14.

⁶⁴ China-Egypt Ties, Model of South-South Co-op, Chinese Government's Official Web Portal, GOV.cn, 15.06.2006.

⁶⁵ В отношениях стратегического сотрудничества между Китаем и Египтом достигнуты плодотворные результаты, Жэнминь Жубао онлайн, 18.05.2007. <http://russian.people.com.cn/31520/5748750.html>.

3000 աշխատատեղ⁶⁶: 2010 թ. չինական ձեռնարկությունների թիվը ԵԱՀ-ում հասել է 1070-ի:

Երկկողմ հարաբերությունների զարգացմանը զուգահեռ, ավելանում է Եգիպտոս այցելող չինացի զբոսաշրջիկների թիվը, որոնց հոսքը մեծացնելու և տուրիզմի ոլորտում առավել խոր և սերտ համագործակցելու նպատակով երկու երկրների միջև 2001 թ. հոկտեմբերին պայմանագիր է ստորագրվել⁶⁷: Եթե 2005 թ. «բուրգերի երկիր» է այցելել 20Հ-ի շուրջ 50.000 քաղաքացի, ապա 2015 թ. այդ թիվը նախատեսվում է հասցնել 1 մլն⁶⁸: Երկու երկրների միջև տուրիզմի, առևտրային և գործարար կապերի խորացման նպատակով 2007 թ. Եգիպտական ավիաուղիները բացեցին Կահիրեից Փուանդոն չվերթը⁶⁹:

Չնայած 2008 թ. ֆինանսական ճգնաժամին, որից լրջորեն տուժեցին ինչպես զարգացած, այնպես էլ զարգացող երկրները, այդ թվում 20Հ-ն ու ԵԱՀ-ը, այնուհանդերձ երկու երկրների միջև առևտուրը 2010 թ. 35.77% աճ է արձանագրել՝ հասնելով 5 մլրդ ԱՄՆ դոլլարի⁷⁰: արդարացնելով այդ ուղղությամբ կողմերի տաժած ակնկալիքներն ու կանխատեսումները: Այդ է թերևս պատճառը, որ երկու երկրները ձգտում են առավել խորացնել երկկողմ համագործակցությունը՝ զլոբալ տնտեսական ու ֆինանսական կայունության ապահովման, միջազգային ֆինանսական համակարգում զարգացող երկրներին

⁶⁶ China-Egypt 10-Year Strategic Cooperation, Mutual Benefit and Win-Win Cooperation, Ministry of Foreign Affairs, PRC, 2009.06.08.

<http://www.focac.org/eng/jlydh/sjzs/t619121.htm>. ԵԱՀ-ում «Չինաստանի Արտահանող-ներկրող բանկը» 20 մլն ԱՄՆ դոլլար փոխառություն է տրամադրել Կահիրեի Միջազգային Համաժողովների կենտրոնի (CICC) վերանորոգման և նրա իյուրանոցի կառուցման համար: Չինաստանի մեծագույն պետական «Սիթիգրուպ» կորպորացիան նախատեսում էր 800 մլն ԱՄՆ դոլլար ներդնել Իսմաիլիայի այլումինի գործարանում, որի եկամտի մեծ մասը պատկանելու է 20Հ-ին: «Չինաստանի Ազգային քիմիական ինժեներական ընկերությունը» Թուվյեթի «Ավ-խալիֆ»-ի հետ պայմանագիր ունի Եգիպտոսի Ֆայումի քիմիական գործարանում 700 մլն ԱՄՆ դոլլար ներդրում կատարելու վերաբերյալ:

⁶⁷ Число китаецких туристов в Египет растет, Жэнминь Жибао онлайн, 07.09.2006. <http://russian.people.com.cn/31518/4789553.html>.

⁶⁸ Мамед-заде П., Основные направления египетско-китайского сотрудничества..., с. 82.

⁶⁹ Chris Zambellis, Public Diplomacy in Sino-Egyptian Relations....

⁷⁰ China-Egypt 10-Year Strategic Cooperation, Mutual Benefit and Win-Win Cooperation, Ministry of Foreign Affairs, PRC, 2009.06.08.

<http://www.focac.org/eng/jlydh/sjzs/t619121.htm>.

ներկայացնելու և նրանց խնդիրները բարձրացնելու ուղղությամբ: Իսկ սա նշանակում է, որ չին-եգիպտական հարաբերությունները դուրս են եկել առևտրատնտեսական համագործակցության շրջանակներից՝ ընդունելով ռազմավարական գործընկերության վերաճող աշխարհաքաղաքական ծավալներ:

AGHAVNI HARUTYUNYAN

ON THE SINO-EGYPTIAN TRADE-ECONOMIC COOPERATION

Egypt is the first Arab and African country to declare the establishment of diplomatic relations with China in 1956, and the first to come into strategic cooperative relations with China in 1999. Egypt signed the Deepening Bilateral Strategic and Cooperative Relations with China and memorandum which recognized the full market status of Chinese economy in 2006.

Beijing is fashioning itself as an alternative source of economic development aid, a role traditionally dominated by the United States, Europe and Western-led institutions such as the World Bank and International Monetary Fund. Two countries are coordinating their positions in international trade and economic affairs and organizations work together to protect the interests of developing countries in the process of economic globalization and trade liberalization. Egypt supported China to join the WTO.

China attaches special importance to mutual cooperation with Egypt, which is considered the largest trade partner to China in the Middle East. Egypt was seeking to become an inseparable part of China's trading strategy and hopes to establish «special» economic and trade relations with China, which will not only be limited to import and export, but will include an investments and cooperation in all fields. Cairo sees China as a successful model of modernization and Egypt should borrow the successful experience of China during its economic development. Since the volume of bilateral trade is growing at 30-40 % over the next 8-9 years, Egypt is keen on making China its number one trade partner in 2012 replacing the US as its largest trading partner.

Sino-Egyptian strategic cooperation is not limited to the bilateral framework, it serves to the intensification of contacts between China and the EU and Africa through the use of geographical advantages of Egypt and the trade and economic contracts Egypt signed with these countries. Egypt is aiming to increase its share of Chinese exports and re-exports to Europe through the Suez Canal by lowering transit fees. China and Egypt maintain cooperation under the frameworks of China-Arab Cooperation Forum and Forum on China-Africa Cooperation, which is an important part of the bilateral strategic cooperative relations.

Chinese products are of good quality and reasonable prices, and that makes it competitive, so Egypt will increase imports of goods from China. Despite an expansion in bilateral trade, business relations continue to be characterized by a

large Egyptian trade deficit. Egypt is exerting efforts to reach Egypt's exports to the Chinese market aiming at reducing the negative balance in trade with China. In an effort to placate Cairo's concerns over the large trade imbalance, China is trying to take all positive and effective measures to encourage imports from Egypt, offering subsidies to Chinese traders to encourage the purchase of Egyptian goods, as well as creating favorable conditions for bilateral trade.

The important form of cooperation is the establishment of numerous joint Egyptian-Chinese enterprises to meet the needs of the Egyptian market and export of certain goods in the Arab, African and European markets. The investment environment in Egypt over the past few years has improved markedly. In 1994 Egypt and China signed an agreement on reciprocal promotion and protection of investments, on the basis of non-discriminatory of mutual investments. Egyptian government hopes that Egyptian cheap labor force and relatively low-cost price of energy will create a favorable basis for Chinese companies to invest and do business in Egypt.

Beijing encourages the intensification of investment by Chinese enterprises in the chemical, textile, electronics, information technology and light industry of Egypt. China has spearheaded a number of joint ventures with Egyptian businesses, especially in the oil and natural gas sectors, namely projects dealing with oil and gas exploration, enhancing the productivity of old wells, and manufacturing equipment for the hydrocarbon industry. With the initiative of the Chinese government, TEDA is building projects of strategic importance such as Suez Economic and Trade Cooperation Zone. Up till 2009, there are nearly 600 Chinese enterprises investing in Egypt, covering the areas of textile and garment, oil services, telecommunication, food processing, and machinery manufacturing, with the total investment exceeding US \$500 million, 58 factories and enterprises built, and generating over 3000 jobs. Despite the financial crises of 2008, which seriously harmed especially the economies of developing countries, including China and Egypt, trade between the two countries increased 35,77% and reached 5 billion U.S. dollars. China and Egypt hope to further deepen bilateral economic and trade cooperation and to strengthen coordination in promoting the reform of the international financial system. To this end, they maintain close communication and work together to ensure global economic and financial stability and increase the representation and voice of developing countries in the international financial system.